

Tóth Olga

AZ ÁLLAMI DÍJAS SZÖVÖNÖKTŐL A TENYÉRJÓSLÁSIG: A NŐK LAPJA 1989-TŐL 1999-IG*

A tömegkommunikáció sokféle funkciója közül jelen elemzés a modellnyújtó funkció megragadását tűzi ki célul. Noha az egyes tömegkommunikációs eszközök közül napjainkban a televízió használata a legelterjedtebb, emellett a képes hetilapok és ezen belül a női lapok is nagy mennyiségben és magas példányszámban vannak jelen a piacon. Úgy tűnik, napjaink egyik biztos(nak látszó) lapkiadási kezdeményezése a női lap, hiszen még mindig nem beszélhetünk e téren telítettségéről. A régi, immár ötvenéves Nők Lapja mellett megjelentek és napjainkban is jelennek meg olyan képes heti- és havilapok, melyek nőknek szólnak, melyek mind úgy gondolják, hogy egy megcélzott női vásárlóréteg ízlése szerint szólnak. Ezek egy része nyugati női lapok magyar változata (*Cosmopolitan*, *100x Szép* stb.), mások „igazi” magyar termékek. Érdekes lenne ezek tartalmi, szerkezeti összehasonlítása. Jelen elemzés azonban csak arra vállalkozik, hogy a legrégebbi és magát igen stabilan tartó Nők Lapja szerkezetének és modellnyújtó riportjainak elemzését, az ezekben megjelenő nőkép bemutatását végezze el. Az elemzés a lap kilencvenes években bekövetkezett átalakulását mutatja be, emellett – ahol lehet és érdemes – utal a lap hetvenes évekbeli nőképére is.

A Nők Lapja (és más heti-, illetve napilapok) elemzését a hetvenes évekre vonatkoztatva egyszer már elvégeztem.¹ A kilencvenes évek lapszámaait alapjában ugyanazon elvek szerint igyekeztem vizsgálni. A régi tartalomelemzés a lapban szereplő riportokra vonatkozott. Úgy gondoltam, hogy a riportokban szereplő személyek kiválasztása és sajátos szempontú bemutatása maga a modellnyújtás. Különösen egy olyan, elsősorban a szórakoztatásra és csak áttételesen a politikára szakosodott színes lapban, mint a Nők Lapja volt a hetvenes évtizedben. Nyilvánvaló, hogy egy valóságos személy kiválasztása és bemutatása az olvasóknak nem azt jelenti, hogy az adott személy feltétlenül olyan, feltétlenül és szó szerint a szájába adott mondatokat mondaná, azokat az elveket vallaná. Ez még napjainkban sincs így, mikor a társadalmi demokratizmus jóval magasabb foka mellett – elvileg – egy ember tiltakozhat egy róla készült, számára torzítónak érzett riport megjelenése ellen. A hetvenes

* Ezt a munkát az Open Society Support Foundation Research Support Scheme támogatta (No. 428/1998).

¹ Tóth Olga: Kísérlet néhány heti- és napilapból kirajzolódó nőkép tartalomelemzés útján való megragadására. MKKE Szakdolgozat, 1977.

években pedig a társadalmi kontrollnak ez a foka messze nem volt meg. Így adódhatott, hogy a riportalany a riport megjelenése után esetleg rá sem ismert saját magára. Mégis, ez a jelenség az elemzés szempontjából másodlagos. Itt ugyanis nem azt próbáltam megragadni, hogy egy-egy adott riportalany milyen ember valójában, hanem azt, hogy egy korszak tömegkommunikátora, újságírója mint véleményformáló személy mit tartott róla vagy az ő ürügyén fontosnak elmondani. A kilencvenes évek lapszámaiban ugyanilyen megfontolásból szintén a riportokat és az azokban megjelenő nőképet elemeztem részletesebben. Emellett azonban fontosnak tartottam a lap szerkezetét is megvizsgálni, ugyanis ennek átalakulása szintén hordoz információt a modellnyújtásra, a nőképre vonatkozóan.

A kategóriarendszer logikájának kialakításakor szintén a két évtizeddel ezelőtti elemzés logikáját követtem. A régi elemzésben egy úgynevezett kettős kategóriarendszert használtam. Ez azt jelenti, hogy elsőként lekódoltam a riport apropóját, fő mondanivalóját, azt, amiért az egész cikk megíródott. Ezután lekódoltam mindazokat a „másodlagos” információkat, amik a riportalany képét árnyalták. Így vált lehetővé az elemzés során az „üzenetek” mélyebb megismerése. A kilencvenes évek lapszámainak elemzésekor bár szintén kettős kategóriarendszert alkalmaztam, de tartalmilag új kategóriarendszert kellett kialakítani, mert a régi fölött menthetetlenül elszállt az idő. Az 1989–99 közötti időszakban valamennyi évben havi egy lapszámot választottam ki véletlenszerűen az elemzés céljára. Így 132 lapszám elemzésének tapasztalatait tartalmazza ez a tanulmány.

Feltétlenül le kell szögezni, hogy ez az elemzés szándéka szerint nem kommunikatorelemzés. Tisztában vagyok vele, hogy egy lap tulajdonosának üzleti és egyéb elvárásai, főszerkesztőjének politikai irányultsága, illetve a foglalkoztatott újságírók egyéni beállítódásai erősen hatnak a lap „üzenetére”. Ez az elemzés azonban az olvasó szemszögéből közelíti meg a kérdést. Az „étlapot” és az „ételsort” elemzi, és nem azt, hogy mikor ki és milyen megfontolásból állítja azt össze.

A lap szerkezete

Egy lap karakterét alapvetően meghatározza, hogy milyen jellegű cikkeket közöl, és ezek milyen súlyt foglalnak el egymáshoz képest a lapban. Az elemzés első lépéseként a Nők Lapja cikkeit az *I. számú melléklet*ben közölt kategóriákba soroltam, így lehetővé válik annak kimutatása, hogy a kilencvenes évek folyamán hogyan alakult át a lap jellege, milyen témakörök, cikktípusok kerültek előtérbe, illetve veszítették el fontosságukat.² A tartalmi kategóriák négy nagyobb elemzési csoportba sorolhatók.

² A cikkekhez közölt illusztrációt a cikk szerves részeként kezeltem. Egy további, részben más szempontú elemzés része lehetne annak feltárása, hogy az a vizuális világ, ami az illusztrációkban megfigyelhető, mennyire illeszkedik a cikk témájához, illetve a magyar valósághoz.

1. táblázat

A Nők Lapja cikkeinek terjedelmi megoszlása évenként, százalék

	Aktuális	Szolgáltatás	Okosítás	Riport
1989	8,1	32,0	29,5	30,4
1990	10,3	34,0	25,9	29,8
1991	16,7	36,8	21,1	25,4
1992	24,7	37,8	21,5	16,0
1993	22,9	37,6	17,5	22,0
1994	24,5	35,2	17,0	23,3
1995	23,5	31,6	24,0	20,9
1996	23,4	30,8	17,0	28,8
1997	27,9	31,6	19,2	21,3
1998	27,5	28,9	21,2	22,4
1999	29,0	28,9	19,8	22,3

Mint a táblázatból és mellékelt ábrából látható, a 11 év alatt a Nők Lapja szerkezete karakteres változáson ment át. A legszembeűnőbb az *aktuális* kategória arányának növekedése, hiszen ez a kategória 1989-ben a lap terjedelmének 8 százalékát, 1999-re pedig már 29 százalékát tette ki. Ez a kategória a reklámokat, a színes híreket, a címlapot és az előzetest, az önreklámot foglalja magában. A két utóbbi kategória súlya értelemszerűen nem növekedett, tehát az *aktuális* jellegű cikkek arányának ez a tapasztalt rohamos növekedése nagyobb részben a *reklámok*, kisebb részben a *színes hírek* elszaporodásából következik. A színes hírek 1989-ben lapszámonként átlagosan 0,75 oldalt tettek ki, 11 évvel később pedig 4,7 oldalt. Tartalmilag is átalakultak, hiszen az időszak elején inkább bohóságokat, mulatságos apróságokat tartalmaztak, az időszak végére pedig már a (nyugati) sztárok világának aktuális pletykáival ismertették meg az olvasót. Még szembeűnőbb a változás a reklámok területén. Az időszak elején a késői Kádár-korszak szégyenlős reklámjai még az átlagos 1 oldalt sem tették ki a lapban. Aztán a terjedelem növekedésével és a lap színesebbé, szebbé válásával párhuzamosan egyre több, terjedelmileg nagyobb és toladóbb reklámmal találkozunk a lapban. Nyilvánvaló, hogy a női lapok olvasótábora és nagy példányszáma lehetővé teszi, a laptulajdonosok üzleti érdeke pedig generálja a reklámok szaporodását. 1999-re mindenesetre a Nők Lapja terjedelmének átlagosan 21 százalékát, laponként átlag 18,5 oldalt tesznek ki a reklámok.

A *szolgáltatás* típusú cikkek aránya összességében az elemzett 11 év alatt nem mutatott ilyen erőteljes változást. Az 1989-es 32 százalékos arányról lassú emelkedéssel az 1992-es és 1993-as években érte le a legmagasabb arányt (37,8%), majd elindult egy lassú csökkenés. Így 1999-ben már csak 28,9 százalék volt a *szolgáltatás* jellegű cikkek aránya a lapban. Persze a terjedelem növekedésével párhuzamosan ez több oldalt jelent, így korábban nem létező, vagy éppenséggel csekély súlyú cikktípusok számának és terjedelmének abszolút növekedését tapasztaljuk. Állandó rovatok a *Rejtvény*, a *Levelezés*, a *Gyerekrovat*, melyek súlya az egész időszak alatt viszonylag állandó volt. A terjedelem növekedésével párhuzamosan ezek terjedelme is kissé nőtt (pl. 1-ről 2-re nőtt a rejtvényoldal), de ez alapvetően nem befolyásolta a lap karakterét. A lapban fel-feltűnik a *Vita* rovat, ami 1-2 oldal terjedelmű, de természetesen nem találjuk meg minden lapszámban. Az *Apróhirdetés* (elsősorban társke-

resés) viszonylag állandó terjedelemben jelentkeznek, viszont a *Tévéműsor* – attól függően, hogy van-e a lap tulajdonosnak saját műsorújságja – 0-7 oldal terjedelmet is elfoglalhat. Itt jól tetten érhető, hogy nem az olvasók igénye alakítja elsősorban a lap karakterét – amit pedig oly gyakran igyekeznek elhíttetni az olvasókkal –, hanem a tulajdonos vagy szerkesztőség sajátos érdekei. A szolgáltató jellegű cikkek közé tartoznak *receptek*, illetve a *háztartással* kapcsolatos írások is. Ez a rovat a 11 év során állandóan jelen volt a lapban, mintegy sugallva, hogy női magazin főzés, recept nélkül elképzelhetetlen. A terjedelem 1-től 8 oldalig terjedt, előfordult, hogy a lap 10 százalékát a receptek, háztartási tanácsok tették ki. Hasonlóan állandó a *Divat* rovat is, terjedelme az évek során igen változóan 1–5 oldal között volt. A szolgáltatás jellegű cikkek egyik tipikus, az olvasókkal közvetlen kapcsolatot biztosító formája a *Tanácsadás*. A tanácsadás igen széles skálán valósul meg: orvosi, lelki, kozmetológiai, természetgyógyászati, kertészeti, jogi, gyermeknevelési stb. A Nők Lapjában az elemzett időszak alatt végig jelen van ez a cikktípus, terjedelme 0,5–3,5 oldal között van. Érdekes, hogy a kilencvenes évek elején, amikor a lap láthatólag keresi saját új karakterét, a tanácsadás jellegű cikkek a lap terjedelmének 10 százalékát is kiteszik.

A *szolgáltató* jellegű cikkek két legújabb, a kilencvenes években megjelenő, addig előzmény nélküli formája a *Fitness*, *egészség* és a *Horoszkóp*, *ezoterika*. A Nők Lapja ezen rovatok indításával a nyugati (és a nyugatról Magyarországra bekerült, „magyarosított”) női magazinok példáját követi, melyek kihagyhatatlan rovatai ezek. Az egészség megőrzése, a torna időnként fel-feltűnt a korábbi lapszámokban is, de nyilvánvalóan a kilencvenes évek fitnesskultúrája és a Nők Lapja (feltételezett) olvasótáborának átalakulása, fiatalodása kellett ahhoz, hogy ebben a lapban is megjelenjen, sőt állandó rovatként 5 oldalas terjedelmet is elérjen. Még karakteresebbnek tartom a horoszkóp és társai megjelenését. Az ezoterika iránt megnyilvánuló robbanásszerű érdeklődés az olyan – magát komolynak tartó – női lapban is megtalálta a helyét, mint a Nők Lapja. Az olvasók nyilván hiányolnák, ha éppen ebben a lapban nem találnák meg ezeket a cikkeket, hiszen manapság alig van sajtótermék efféle cikkek nélkül. A horoszkóp 1991 közepén jelenik meg a lapban szerény 0,5 oldalas terjedelemben, attól kezdve mindig jelen van. A horoszkóp mellé felsorakoznak olyan tömegérdeklődésre számot tartó témák is, mint a tenyer- és kártyajóslás, a pszicho-tesztek stb., így az ilyen jellegű cikkek együttes terjedelme esetenként az 5 oldalt is eléri.

A lap szerkezetét alkotó harmadik cikkszoportot az *okosítás* névvel illetem. Ezeknek a cikkeknek közös jellemzője, hogy az olvasó műveltségének, tudásának, ismereteinek direkt gyarapítását tűzik ki célul. Az okosító cikkek az időszak elején 29,5 százalékos terjedelmi arányukkal igen erősen jellemezték a lapot. Ezután arányuk fokozatosan csökkent, majd a kilencvenes évek végére, úgy tűnik, tartósan beállt egy 19-20 százalék közötti arányra. Az okosítás belső tartalma azonban a vizsgált időszak alatt erőteljesen átalakult.

2. táblázat

Az okosító cikkek megoszlása, éves átlagok, százalék

	Művészet	Ismeretterjesztés	Utazás	Szex
1989	48	39	13	0
1990	51	36	13	0
1991	58	22	20	0
1992	42	51	7	0
1993	26	70	4	0
1994	26	57	15	2
1995	33	54	11	2
1996	41	42	11	6
1997	34	49	10	7
1998	29	52	11	8
1999	24	59	9	8

A táblázat és az ábra szemléletesen mutatja, hogyan strukturálódott át a Nők Lapja ismeretterjesztő tevékenysége. Az elemzés kezdőpontján, 1989-ben és a kilencvenes évek legelején a lap erőteljes kulturális orientációt mutatott. A *művészeti* írások aránya az e kategóriába sorolt cikkek felét tette ki. Ezek az írások elsősorban nívós irodalmi szemelvények voltak. Nem volt ritkaság a balettről vagy színházi előadásokról szóló képes beszámoló sem. Az időszak elején a lap teljes terjedelmének több mint 10 százalékát ilyen cikkek tették ki. A lap terjedelmének növekedésével párhuzamosan a művészeti írások relatív és abszolút súlya is csökkent. Míg 1992-ben az ilyen típusú írások átlagosan 4,9 oldalt foglaltak el a lapban, ez az arány 1994-ben 2,8 oldal lett. Az időszak végére az oldalszám kissé ismét megnőtt, de a hosszabb irodalmi szemelvények helyét a rövidebb ajánlások foglalták el. A Nők Lapja tehát az elemzett időszak folyamán feladta erős irodalmi-művészeti orientációját, terjedelmében és arányaiban csökkentette az ilyen típusú írások közlését. Az irodalmi anyag színvonala is változott az időszak folyamán, a nívós, klasszikus szerzőktől a lektűr felé mozdult el.

Az okosító írások csoportján belül megnőtt az *ismeretterjesztő* cikkek aránya. A lap a kilencvenes évek közepén és napjainkban is egyre növekvő arányban él az ismeretterjesztés eszközével. A mélypont ebből a szempontból 1991 volt, amikor az ismeretterjesztő cikkek átlagos laponkénti oldalszáma mindössze 1,83 volt. Ez az arány viszonylag egyenletes növekedést mutatva 1999-re elérte a lapszámonkénti átlagosan 10 oldalt. Az elemzés során az *ismeretterjesztő* kategóriát igen tágan értelmeztem, belefért a történelmi, orvosi, politikai stb. ismeretterjesztés. Érdekes lett volna a kategória belső struktúráját is elemezni, ezt azonban jelen munkában nem végeztem el. Egyetlen területet emeltem ki, mégpedig a *szexuális jellegű* ismeretterjesztést, ami egészen a kilencvenes évek közepéig egyáltalán nem volt jelen a Nők Lapjában. Erre az időszakra sikerült feloldani az előző évtizedekből örökölt féloldalas, prűd nőképet, amibe a szexualitás nem fért bele. A szexuális ismeretterjesztő jellegű cikkek száma és aránya egyre nő, de még az elemzett időszak végére sem érte el más női lapok hasonló cikkeinek számát és arányát. Nyilván itt a Nők Lapja óvatos, lassú változásának vagyunk tanúi. Nem csak a reklámokkal, de a cik-

kek struktúrájával is egy fiatalabb, fizetőképesebb olvasói réteget igyekeznek becélni.

A lapban az elemzett időszak alatt mindig jelen volt az *utazás*, a más kultúrák megismertetése is. A cikkek többsége külföldi tájakat, városokat, ritkábban hazai utazási célpontokat mutat be. Ezek a cikkek gyakran nem is bújtatott reklámok, hiszen egy-egy utazási iroda vagy más, a cikkben is feltüntetett szervezet finanszírozza az újságíró és a fotós külföldi utazását. Az utazási cikkek 1992–93-ban mélypontot mutatnak, talán nem véletlen, hogy ekkor az ismeretterjesztő cikkek veszik át az uralmat az okosító cikktípusban. Nyilván más az utazási cikkek funkciója akkor, ha a lap szerkesztői azt feltételezik, hogy az olvasótábor többsége maga is megismételheti a bemutatott utazást, és más akkor, ha anyagi vagy – mint a korábbi időszakokban – politikai okok miatt nem indulhat neki az olvasó. Ez utóbbi esetben nem annyira a reklám, mint a bezártság enyhítésére irányuló ismeretterjesztés a fő motivációja az ilyen cikkeknek.

A lap szerkezetének negyedik fő pillérét a *riport* jellegű írások alkotják. Ezek azok az írások, ahol az újságíró személyes véleménye is kiviláglik, illetve ahol a modellnyújtás szándéka és megvalósulása a legerősebb. Az ilyen típusú cikkek száma és összetétele a Nők Lapján belül elég nagy ingadozást mutat. A lapban hagyományosan viszonylag magas volt a riportok aránya, ami az 1989-es adatokban még tükröződik (a terjedelem 30%-a), ez 1992-re felére csökkent, majd beállt a kilencvenes évek végére egy állandó 21–22 százalékos arányra. Persze ismét figyelemmel kell lennünk a terjedelem növekedésére is, hiszen az időszak elején 32 oldalas, a végén pedig 84, esetenként már 100 oldalas volt a lap.

A riport jellegű cikkek belső összetétele

A *riport* jellegű cikkeket tartalmazó kategória belső rétegzettsége is jelentős változáson ment át. Az időszak folyamán közel kétszeresére nőtt a *vezércikk*, *szerkesztőségi cikk* kategória terjedelme. Az ilyen típusú írások természetesen nem „igazi” riportok, bennük az újságíró a maga vagy a szerkesztőség nevében elmélkedik el a legkülönbözőbb témákról. Noha az ilyen típusú cikkek modellnyújtó szerepe fontos, a tartalmi elemzésből mégis kihagytam őket. Ennek oka elsősorban az, hogy megfigyelésem szerint mind a kilencvenes években, mind a korábbi időszakokban ezeknek a cikkeknek a legerősebb az aktuálpolitikához, az uralkodó ideológiához, illetve a főszerkesztő személyes politikai beállítottságához való kötődése. Fontosabbnak tartottam azt az indirekt modellnyújtást megragadni, ami a többi riport jellegű cikkből kirajzolódik. A *valódi riportok* átlagos hossza az elemzett 11 évben igen változó volt, az időszak eleji 8 oldalhoz képest (ami a korabeli terjedelem negyed részét tette ki), az 1992-es mélypontra át (átlagos hosszúság 5,2 oldal) az évtized végére átlagosan 11 oldalra növekedett (ami azonban az ekkori terjedelemnek csak egynolcada).

Az elemzett időszak során megjelent két újabb riporttípus, melyek mind az évtized elején, mind a Nők Lapja előző évtizedeiben szinte ismeretlenek voltak. *Álriportnak* neveztem azokat a cikkeket, amikor az újságíró – egy nagyon általános téma bemutatása során – úgy tesz, mintha sok különféle emberrel beszélne, de nyilvánvaló, hogy valódi emberrel nem beszélt, íróasztala mellől el sem mozdult. Az *álri-*

port többnyire megpróbál egy átfogó, komplex témát körüljárni, de éppen azért, mert sokat markol, a tanulságok felszínes általánosságok, közhelyek. Az efféle riportok tematikájának, jellegének bemutatására álljon itt néhány cím:

Így válunk mi (1)

Érzelmek iskolája: A szörny ma is zöld szemű – féltékenység (2)

Hétköznapi háromszög (3)

Apátlan lányok (4)

Szeretni bolondulásig? (5, 6)

Ki a pénzügyminiszter a családban? (7)

Igaz történetek a hazugságról (8)

Anyóstörténetek (9)

Az álriportok egy kaptafára készülnek, bennük fellelhetők tipikus panelek. Egy kevés ismeretterjesztés, néha egy-két adat, de gyakrabban a téma szakértőjének – tipikusan pszichológusnak – megszólaltatása és a „riportalanyok” bemutatása. Az ilyen riportokban bemutatott személyeknek általában csak keresztnévük van, „megszólaltatásuk” értelme az, hogy illusztrálják a téma sokszínűségét, oldják, színesítik az anyagot. Leginkább típusoknak, de semmi esetre sem valódi embereknek lehetne őket nevezni. Tegyük fel, hogy a téma a féltékenység, sőt a zöld szemű szörny. Éva féltékeny – igaza van, joggal az. Mari nem féltékeny – milyen jól teszi! Gábor féltékeny – alaptalanul. Lajos nem az – pedig minden oka meglenne rá. A szakértő kicsit beszél a féltékeny ember lelkéről, a féltékenység okairól és hatásairól – ezzel ki is merült az ilyen riportok mélysége. Az álriportok jellegzetesen hosszabbak a valódi riportoknál, hiszen igyekeznek sokféle típust bemutatni, ugyanakkor az olvasó számára annyi információt hordoznak, hogy ki így, ki úgy oldja meg problémáit. Ha azt feltételezzük, hogy ez egyfajta ismeretterjesztésként működik, akkor szerepét jól tölti be, hiszen ki-ki megtalálja az övéhez leginkább hasonló típust a keresztnévek között. Ugyanakkor a valódi élettől és a valódi emberektől teljesen elszakadt papírfigurák népesítik be általuk a lapot.

A másik új riporttípust *téziszalátámasztó* riportnak nevezem. Az ilyen riportok lényege az, hogy egy adott – gyakran teljesen periférikus – téma kapcsán megkérdeznek néhány (többnyire híres) embert, aki egy-két közhelyes mondatot mond a témáról. Megszólaltatásuk kizárólagos szerepe az, hogy igent vagy nemet mondjanak az adott témára. Az álriportok és a téziszalátámasztó riportok az időszak elején még igen ritkán fordultak csak elő a lapban. A kilencvenes évek végére azonban – illeszkedve a Nők Lapja általános kommercializálódásához – ezek aránya és száma, átlagos hossza fokozatosan nőtt.

3. táblázat**A Nők Lapjában szereplő riportok* átlagos száma lapszámonként**

	Riportok száma összesen	Ebből a nőkről (is) szólók aránya, százalék	Álriportok száma
1989	4,8	80,4	—
1990	4,7	75,8	—
1991	4,4	76,0	0,3
1992	4,4	79,1	0,9
1993	7,2	75,9	0,8
1994	7,7	72,2	0,8
1995	6,2	71,8	1,2
1996	8,6	74,3	1,8
1997	5,0	76,0	1,3
1998	7,0	65,7	1,5
1999	6,8	69,6	1,5
11 év átlaga	6,0	74,3	0,9

* Ez a táblázat a valódi riportok, az álriportok és a tézisalátámasztó riportok együttes számát tartalmazza.

Az egy lapszámban található riportok száma az időszak során igen hullámzó volt. Az időszak elejéhez képest jelentős növekedést tapasztalunk a kilencvenes évek közepére, amikor 1996-ban lapszámonként 8 feletti a kódolható riportok száma. Ekkorra azonban már megjelentek az álriportok és a tézisalátámasztó riportok is, tehát a riportok nagy száma mögött gyakran csekély mennyiségű információ áll. Az évtized végére jelentősen megnőtt a férfiakról szóló riportok száma, sőt elmondhatjuk azt is, hogy a férfiakat bemutató riportok átlagos hossza több, mint a nőket bemutatóké. Ugyanakkor a bemutatott férfiak, akikről hosszabb riport íródik, túlnyomó többségben hírességek, akikre ugyanaz vonatkozik, mint a később elemzendő bemutatott híres nőkre.

A valódi emberek száma a Nők Lapja riport jellegű cikkeiben

A Nők Lapja elemzett 11 évének 132 lapszámban összesen 803 kódolható, valódi női riportalanyt találtam, lapszámonként átlagosan 6,1-et. Valódi embernek azt tekintettem, akinek neve (esetenként fényképe) a cikkben szerepelt, aki – adott esetben – megkereshető, ismét megkérdezhető lenne. Előfordult időnként, hogy az újságíró cikkében jelezte, hogy riportalánya kérte a névtelenséget. Elképzelhető, hogy ilyenkor valódi emberről szólt a cikk, de az egységes kódolás érdekében, illetve amiatt, mert ennek eldöntése nem egyértelmű, az ilyen riportalanyokat nem vettem itt számba. A valódi emberek a riportokban három fő kategóriába voltak sorolhatók.

4. táblázat

A Nők Lapjában kódolt riportalanyok (nők) megoszlása évenként

	Híres emberek		Szakértők		Hétköznapi emberek		Összesen	
	Szám	Százalék	Szám	százalék	Szám	Százalék	Szám	Százalék
1989	10	16,4	8	13,1	43	70,5	61	100
1990	23	38,3	3	5,0	34	56,7	60	100
1991	22	38,6	6	10,5	29	50,9	57	100
1992	23	37,7	10	16,4	28	45,9	61	100
1993	50	54,9	1	1,1	40	44,0	91	100
1994	64	67,4	5	5,3	26	27,3	95	100
1995	17	25,8	12	18,2	37	56,0	66	100
1996	42	46,2	14	15,4	35	38,4	91	100
1997	24	34,8	22	31,9	23	33,3	69	100
1998	32	47,1	19	27,9	17	25,0	68	100
1999	41	48,8	18	21,4	25	29,8	84	100
Összes	348	43,3	118	14,7	337	42,0	803	100

Az elemzett időszak elején – hasonlóan a hetvenes és nyolcvanas évek lapstruktúrájához – a bemutatott valódi riportalanyok 70,5 százaléka még hétköznapi ember volt. A szakértők és a híres emberek egymáshoz hasonló arányban (13,1%, illetve 16,4%) szerepeltek. 1990-től rohamos átalakulás ment végbe a lapban e tekintetben is. A híres emberek aránya nagy ingadozásokkal, de látványosan nőtt, a kilencvenes évek végére 48 százalék körüli értéket ért el. Ez tehát azt jelenti, hogy míg az elemzési időszak elején a Nők Lapjában szereplő valódi, nem kitalált női riportalanyok közül minden hatodik, az időszak végére minden második valamilyen szempontból híres ember. Emelkedést mutat a szakértők száma is. Néhány olyan évtől eltekintve, amikor a szakértők aránya 5 százalék alatt volt, az elemzett időszak végére a valódi embereken belül arányuk tartósan 20 százalék feletti értéket ért el. Mindezzel párhuzamosan a hétköznapi emberek száma és aránya drasztikusan csökkent. Napjainkban a bemutatott női riportalanyok kevesebb, mint egyharmada a hétköznapi nő. Ez a struktúraátalakulás persze összefüggésben van az álrportok elterjedésével, hiszen az újságírók nyilván úgy vélik, hogy azoknak lenne funkciója a valódi életet bekapcsolni a lapba, azok pótolnák a valódi embereket. Meggyőződésem azonban, hogy az álrportok felszínességük, tematikusságuk és didaktikus tanító szándékuk miatt nem töltik be ezt a funkciót. A Nők Lapja olvasóját az elmúlt évtizedben leszoktatták arról, hogy magához hasonló nők életével, sorsával, gondjaival találkozzon a lap hasábjain. Helyette elhalmozzák a sztárok életével, a szakértők okosságával és a keresztnéven bemutatott fantomok sorsával.

Híres emberek

A 11 év lapszámaiban talált 348 híres nő közül 30, közel minden tizedik egy *híres ember felesége* volt, emiatt tartották érdekesnek bemutatását. A híres férfi, akinek felesége emiatt került a híresség kategóriába, többnyire a média világából, a filmsztárok közül, kisebb számban a politikából került ki. A saját jogon híres személyiségek 43 százaléka *színésznő*. A második legnépesebb kategória (24%) a

showbusiness-ben tevékenykedőké: popsztárok, médiaszemélyiségek, modellek stb. A harmadik leggyakrabban előforduló hírességcsoport 11 százalékkal a sportolóké. A maradék eloszlik olyan csoportok között, mint az írók, tudósok, arisztokraták stb. A bemutatott híres nők kétharmada magyar, egyharmada nyugati országba való. Elenyésző számban tűnnek fel kelet-európai vagy Európán kívüli országok hírességei. A hírességek kiválasztása meglehetősen esetlegesnek tűnik. A külföldiek esetében nyilván a nemzetközi hírügynökségek anyagai vagy éppen más női lapok cikkei képezik az alapanyagot. A hazaiak körében pedig nyilván az újságírók ismeretségi-körbaráti köre a perdöntő. Van olyan hazai színésznő, aki a 11 év véletlenszerűen kiválasztott lapszámaiban ötször is szerepelt hosszabb-rövidebb riportban. Ezekben az esetekben jól látható a Nők Lapja „sztárcsináló” tevékenysége.

A hírességek szerepeltetése a Nők Lapjában kétféle módon történik. Egyik típus, amikor hosszabb riportban megismerhetjük karrierjüket, gondolataikat. Figyelemre méltó, hogy a kilencvenes évek híres emberei között elenyésző számban szerepelnek a hetvenes-nyolcvanas években még nagyobb számban bemutatott vezető értelmiségi nők (mint pl. Susan Sonntag – 1989/27.), akik a világról elmondott véleményükkel vagy személyes példamutatásukkal valóban figyelemre méltóak lehetnének. A lapban a vezető értelmiségi, valódi gondolatokat közlő hírességek az elemzett időszak során egyre inkább a férfiak közül kerülnek ki (mint pl. Vekerdy Tamás 1997/4. vagy Mészöly Miklós 1997/13.), ezzel a lap egyre inkább azt a sztereotípiát erősíti, hogy az értelmes gondolatok a férfiaktól várhatók csupán. A bemutatott női hírességek között a külföldi vagy hazai „Hamupipőke”-történetek legfeljebb annyi üzenetet sugallnak, hogy nehéz indulás esetén is eljuthatunk a csúcsra, vagy éppen ellenkezőleg: lám, a még oly sikeres élet is rejt buktatókat.

A híres nők szerepeltetésének másik módja a tézisalátámasztó riport. Az ilyen riportok a Nők Lapjában 1993-ban tűntek fel, a *Heti körkérdésünk* rovat bevezetésével. Ez a rovat 1994 közepéig rendszeresen jelen van a lapban, majd ettől kezdve az ilyen típusú riportok szeszélyes eloszlásban fel-feltűnnek.

„Önnek mi a »kedvenc« babonája?” (9)

„Ön mit gyűjt?” (10)

„Mit gondol a hűségéről?” (11)

„Mi az, ami felbosszantja?” (12)

Ilyen és hasonló témák szerepelnek a heti körkérdések között. A tézisalátámasztó riport tehát olyan tényeket közöl az olvasóval, hogy P. F. színésznő szerint igen fontos az olvasás (13), vagy hogy az ismert emberek közül egyesek akarnak házasodni, mások meg nem (14). Ezekben a riportokban a riportalanyt kétségkívül megkérdezték az adott témáról, de csakis arról. Maga a cikk terjedelme sem tesz lehetővé néhány felszínes mondat közlésénél többet. Nem a riportalany személyisége, valódi gondolatai fontosak, érdekesek, hanem társadalmi státusza (az esetek 90%-ában híressége) legitimálja szerepeltetését. Az olvasó azt a jól eső érzést élheti át az ilyen cikkek olvasásakor, hogy lám, a hírességek éppen olyan emberek, mint ő, hiszen babonások, kabalájuk van és autót is vezetnek. Ez a fajta riport remek helykitöltő, emellett – mivel szellemi erőfeszítést, érzelmi azonosulást nem kíván a befogadótól – ismét a kommercializálódás irányába hat.

Szakértők

A kilencvenes évek kedvenc riportalánya a *szakértő*. A 11 év elemzett lapszámaiban 118 nő jelent meg szakértői szerepben. Ebben a részben nem vettem számba a külön ismeretterjesztő cikket író, vagy ott megkérdezett szakértőket, tehát azokkal együtt a szakértők száma még nagyobb lenne a lapban. A szakértők 25 százaléka pszichológus, 17 százaléka orvos, 13 százaléka hivatalnok és politikai funkcióban lévő és 10 százaléka pedagógus. A többiek igen különféle szakterületekről valók (könyvtáros, szociológus, rendőr stb.), de emellett ki kell emelni a különféle ezoterikus területek (csillagjós, tenyérjós stb.) szakértőinek egyre nagyobb számú megjelenését. A szakértő ismeretterjesztő funkciót tölt be. Névvel és pozícióval jelenik meg a valódi vagy az álríportokban, és az ott felvetett témák hátterét világítja meg. A szakértő az olvasó elé tehát pozíciója miatt kerül, neki hisszük el a cikk fő mondanivalóját. Kétségtelenül valódi ember, de személyisége háttérbe szorul, erről nem tudunk meg semmit. Ilyen értelemben közvetett modellnyújtó hatása van csak, amennyiben azt üzeni az olvasónak, hogy nők is lehetnek egy-egy téma megkérdezésre érdemes szakértői.

Hétköznapi emberek

Mint a 4. táblázat mutatja, a 11 év elemzett lapszámaiban 337 hétköznapi embert találtunk. Ők valódi emberek, nevük, gyakran arcuk is van. Olyan értelemben hétköznapiak, hogy az olvasó nem feltétlenül ismeri őket, habár vannak közöttük kezdő közszereplők, politikusok, tudományos munkatársak vagy fiatal iparművészek is. Megszólaltatásuk apropója tehát nem lehet az ismertség, a híresség, de nem is szakértői minőségükben beszélnek. A lapban való bemutatásuk apropója üzenetet hordoz az olvasók számára, megmutatja azt a fontos tulajdonságukat, életüknek azt a fordulót, vonását, ami sokak érdeklődésére számot tarthat, ami mások számára is fontos, érdekes lehet. Meggyőződésem szerint az ilyen típusú riportok és riportalányok jelentenek igazi modellnyújtást a lap részéről az olvasók számára. Ezekkel az emberekkel lehet azonosulni, ezekkel mérheti össze az olvasó saját gondját-baját, ezek alakítják indirekten az olvasók nőképét.

5. táblázat

A hétköznapi emberek bemutatásának apropója, abszolút szám és százalékos megoszlás

	Abszolút szám	Százalék
Munka	76	22,6
Család	73	21,7
Valamilyen szociológiai jellegű változó	30	8,9
Politika	26	7,7
Égészség, betegség	25	7,4
Pénz beosztása, szegénység	24	7,1
Egyéb apropó	83	24,6

A hétköznapi emberek lekódolásánál elsőnek azt az apropót vettem figyelembe, amiért a cikk megíródott, majd az árnyaló információkat is lekódoltam. A *munka világa* a cikk megírásának leggyakrabban előforduló apropója. Ez megfelel a lap hagyományainak, ugyanis a hetvenes években szintén ez fordult elő leggyakrabban. Ugyanakkor a lapban az elmúlt évtizedekben sajátos változáson ment keresztül a munka világának és a nők életében elfoglalt helyének bemutatása. A hetvenes évek lapszámjai (de még az 1988-asok is) a munkát a rendszer ideológiájának megfelelően nemesnek, felemelőnek, boldogítóknak írták le. „A munka öröme” címmel jelent meg például még 1988-ban is riportsorozat állami díjas munkásnőkről. Hasonló hangvételű, habár már a csőd, a munkanélküliség rémét is felveti az az 1989-es cikk a Lenin Kohászati Művekről, ami a következő részletet is tartalmazza: „...szűnni nem akaróan sorolta »ősei« és cldalági rokonai közül ki és mit dolgozott-dolgozik az LKM-ben... mindenki, »aki ad magára«. Erika is ad magára. A kombinált Acélmű számítógépes irányító osztályán dolgozik és arra büszke, hogy a gyár legmodernebb részlegében végezhet hasznos munkát.” (15) A munka világának bemutatása azonban drasztikusan megváltozik az 1989-es év folyamán. Ekkor hirtelen a munka fogalma a kizsákmányolással, a tserherrel, a fáradtsággal azonosul. „Női arcok egy másik Magyarországról. Mindig rohannak, mindig fáradtak és már fiatalon bedagad a lábuk. Ha elbólintanak egy-egy rántothússzagú vasárnap délutánon, akkor könnyűnek és szépnek álmodják napjaikat” (16) – írja az újságíró némi József Attila-i utánérzéssel már a következő számban. Ahogy az előző kép is hamis, egyoldalú volt, úgy ez utóbbi is az. Nehezen is tud a lap mit kezdeni a munkával a további években, így nem csoda, ha a munkáról szóló cikkek jelentős része (a 76-ból 50) konkrét foglalkozást üző nő bemutatására korlátozódik. A konkrét foglalkozások egy része egyfajta rácsodálkozás az extrém, nem tipikusan nőies foglalkozásokra, mint a katonai, testőri vagy rendőri pálya. Ezek a riportok egyszerre két-négy ilyen foglalkozású nőt is megkeresnek, megszólaltatnak, így is adódik viszonylag magas számban olyan riportalany, aki munkája miatt került bemutatásra. A konkrét foglalkozások másik típusa az életképszerű riportokban jelenik meg, amikor például tanárok azért kerülnek bemutatásra, mert egy adott iskolában dolgoznak. Különösen keveredik időnként a Nők Lapja sztereotip és nonsztereotip látásmódja. Mint abban az esetben, amikor a nem tipikusan női munkát végző (békefenntartó katona) nő jellemzi jövőbeni munkáját.

„– Odakint mi lesz a feladatod?

– Parancsok gépelése, levelek érkeztetése, ügyvitellel kapcsolatos dolgok intézése. Ez női munka, s nem áll távol attól, amit eddig csináltam.” (17).

Miközben tehát találkozunk egy olyan nővel, aki nem nőiesnek tartott foglalkozást üz, valójában a munkája tartalma pontosan megfelel a sztereotípiáknak. A munkáról szóló cikkek csekély részében esik szó arról, hogy mit jelent a munkanélküliség egy nő vagy egy család számára (5 riportalany). Nem találtam a lekódolt lapszámokban cikket a munkanélküliség elől elő- vagy rokkantsági nyugdíjba menekülőkkal, egyáltalán azokkal a nőkkel, akik számára a munka a néhány évvel előbbi lapszámokban csupa büszkeség és öröm forrása volt. Ha csekély számban is, de megjelennek a vállalkozók a lapban (9 lekódolt esetben), illetve a karrierre koncentráló nők is (12 eset). Mégis, a munkát örömeivel és gondjaival együtt, a maga komplexitásában a lekódolt lapszámokban csupán egy riportsorozat próbálta megra-

gadni. „Beletenyertünk. A középebe. A legtöbb olvasónk ugyanis azt írta, napi gondja került szóba, amikor 10. lapszámunkba belelapoztak... Kényszerek, kompromisszumok szülik döntéseinket” (18) – írják a lapban a *Család vagy karrier?* című cikksorozatban. Úgy tűnik, a lap újságírói – noha tisztában vannak vele, hogy a munka világa milyen komplex problémákat vet fel – ezt nemigen akarják felvállalni. Emellett hiányzik, illetve mindössze egy cikkben jelent meg a munkának az a másik felfogása, ami a munkát a teljes élet részeként, nem kinként, de nem is mindent helyettesítő pótszerként értékelte. „A munkám nélkül nem lennék kiegyensúlyozott. A teljes élethez családra és munkára egyaránt szükségem van.” (19) Ha tehát a Nők Lapja munkával kapcsolatos riportjainak modellnyújtását vizsgáljuk, az egyoldalúság a leginkább szembeötlő, ami a való élet összetettségétől igen távol áll.

A munka mellett a cikkek megírásának másik leggyakoribb apropója a *családi élet*, ami szintén megfelel a Nők Lapja hagyományainak. A családi témák fele harmonikus családi életet, örömteli családi eseményt, a másik fele konfliktusokat mutat be. A riportalany családi élete vagy örömteli, vagy konfliktusos, ritkán egyszerre mindkettő – ami pedig a valóságban a leggyakrabban fordul elő. Ha nagymamákról szól a riport, akkor az csupa harmónia, és már a címe is költői magasságokba repít (20). A gyerekek csupán öröm forrásai, ha nincs „elég”, az újságíró veszi a bátorságot magának, hogy finoman szemrehányást tegyen:

„Ebben a házban elférne még egy harmadik gyerek is...”

– Ez igaz. Pisti szeretne is egy harmadikat, egy fiút. Én egyelőre úgy érzem, hogy kettőhöz van elég türelmem.” (21)

A nők a család összetartói, még a híres emberek nem híres feleségei is sztereotip szerepben jelennek meg. A bemutatott családok másik típusa a konfliktusokkal, a gondokkal jellemezhető. A válófélben lévő, a megvert vagy kismizmizett asszonyok bemutatása persze azért nem terheli túl az olvasót, hiszen az elemzett 132 lapszám-ból 36 ilyen történetet olvashatunk, azok túlnyomó többségét az elemzett időszak első néhány évében. Úgy tűnik, az ilyen jellegű cikkek nem igazán férnek bele az új Nők Lapja sztárvilágos, csillogó, ezoterikus oldalakat tartalmazó koncepciójába. Érdekes például, ahogy egy ilyen jellegű cikk esetében szinte bocsánatot kér a szerkesztőség, hogy ilyesmivel terheli az olvasót. „Az a ábbi történeten sokat vitatkoztunk: szabad-e Önöket ilyen tragikus sorssal szembesítenünk? Ugyanis több olvasónk javasolta már, hogy ne foglalkozzunk túl gyakran nyomorúsággal, elég elviselni azt a sok bánatot, amit a hétköznapiak sodornak elénk.” (22) Úgy gondolom azonban, hogy a család, a magánélet árnyoldalainak tényszerű feltárása – bármilyen nehéz téma is ez – nem maradhat ki egy valódi olvasóknak író, színvonalat megcélzó női lap oldalairól. Különösen azért nem, mert a valóban nehéz élethelyzetben lévő nem is kevés olvasó számára gyakran éppen egy ilyen cikk – esetleg a segítségkérés módjainak ismertetésével kiegészítve – mutat kiutat, illetve mutatja meg, hogy nincs egyedül. Ugyanakkor problematikus a családról festett kép egyoldalúsága a lapban. A bemutatott családokban vagy minden szép és jó, vagy minden tragikus. Ebben a témakörben – csakúgy, mint a munkáiban – szintén a komplexitás, a valóság összetettsége hiányzik.

Érdekes a *politika* megjelenése a riportokban. Politikusi nők már a híres emberek között is csak elvétve fordultak elő. A 337 bemutatott hétköznapi ember közül is mindössze 24 az, aki valamiféle politikai aktivitás kapcsán került az olvasók elé.

Ebből 12 egy ironikus képriport (23) szereplője, így mindössze 12 olyan nőt sikerült találni a 11 év lapszámaiban, aki valódi politikai, közéleti aktivitása miatt érdemes figyelemre. Noha ezen időszak alatt megtörtént egy rendszerváltás, három szabad országgyűlési és önkormányzati választás, civil szervezetek ezrei alakultak, ezzel együtt a politikával foglalkozó nők száma az elemzett lapszámokban mindössze ennyi. Ezek az adatok világosan jelzik a mai magyar társadalom és szűkebben a Nők Lapja elhallgató vagy éppen elutasító hozzáállását a nők közszerepléséhez.

A szegénység és általában átalakuló társadalmunk nehézségei, fájdalmai elsősorban a kilencvenes évek elején jelennek meg a lapban. Nyilván összefüggésben a tulajdonosváltással, az újságírói gárda (többszöri) kicserélődésével, a lap egyszerre veszítette el a hetvenes-nyolcvanas években rá olyannyira jellemző kijáró, érdekvédő szerepét, de egyúttal társadalmi érzékenységét is. Nyilvánvaló, hogy az olvasók egy része (és talán éppen a fizetőképesebbek) maga sem igényli a mindennapok sötétebb oldalának bemutatását, de az is nyilvánvaló, hogy az olvasók más részében erre lenne igény. A szerkesztőség részéről tehát itt egy egyértelmű értékvalasztás tanúi vagyunk. A szegénység, vagy tágabban fogalmazva az anyagi problémák bizonyos mértékig megjelennek a lapban az itt nem elemzett olvasói levelekben, a szolgáltatás cikksorozatba sorolt tanácsadás jellegű cikkekben. Ezeknek a leveleknek részletesebb elemzése megmutatná, hogy a Nők Lapjában két világ él egymás mellett. A valódi, az olvasók gondjait leképező tanács- és segítségkérések, illetve az ettől távol álló, szélsőségesen rózsaszín vagy fekete riportok.

A lapban megjelenő hétköznapi emberekről nem csak a riport apropóját adó információt, de az esetlegesen megjelenő *egyéb információkat* is lekódoltam. Ezek a pótlólagos információk árnyalják azt a nőképet, ami az olvasók elé kerül. Az egy bemutatott személyre jutó átlagos plusz információk száma 3,5. Ez a szám azonban csökken, hiszen legalább egy adat, nevezetesen a megkérdezett személy nemzetisége mindenkinél rendelkezésre állt. A hétköznapi emberek túlnyomó többsége magyar volt. Érdekes adalék, hogy a 11 év elemzett lapszámaiban sem a híres emberek, sem a szakértők között nem találtam egyetlen roma származású személyt sem. A hétköznapi emberek között három esetben jelennek meg a romák, egyszer pozitív, kétszer negatív konnotációban. Különösen figyelemre méltó az egyik cikk nyíltan cigányellenes hangvétele. „...a cigányság a teljes népességnek nagyjából 4 százaléka. Ezzel szemben ők kapják a nagyközségi tanács rendelkezésére álló mindennemű segélyalap 23 százalékát. ...Ügyfélfogadási napjainkon a tanácsháza valamennyi helyisége cigányokkal telik meg, a segélykérők között magyar csak elvétve fordul elő.” (24). A 337 hétköznapi személy kevesebb, mint a felénél találtam a riport megírásának apropója és a (többszöri magyar) nemzetiségen kívül további információkat. A plusz információk többsége szintén szociológiai jellegű volt, mint a családi állapot (ha ismert, akkor tipikusan házasa a nő), az életkor (jellegzetesen fiatal felnőtt 20-40 év közötti), illetve a gyerekszám (egyenlő arányban 1, 2 és többgyerekesek). A Nők Lapja e tekintetben ismét olyan, mint hetvenes évekbeli elődje volt, amelyben az árnyalt információk száma szintén elég alacsony volt.

Sztereotip nemi szerepek

Mint a riportok apropójának elemzésekor is jeleztem, a Nők Lapja, cikkeinek többségében meglehetősen sztereotip képet fest a nőkről és a férfiakra. Az igaz férfi erősebb, tapasztalt, okos és meg tudja a nőnek magyarázni az életet. (25) Ő akarja eldönteni, hogy mi legyen a felesége neve a házasságkötés után. (26) Efféle jó tulajdonságai mellett szépek egyáltalán nem kell lennie. „A férfiakkal szemben valóban kisebb elvárásokat támasztunk. Csúnya férfi márpedig nincs, ők köpcösen, kövéren is eladhatók a piacon, ha van bennük valami jó. Például »jó pasinak« számítanak, ha eltartják a családjukat, ha van fellépésük, van humoruk... Ha mi, nők fölnézünk rájuk, éreztetjük velük férfiaságukat, akkor olyasmit fognak hordani – ti. ruhát –, ami kifejezi azt.” – tanácsolja a divattervező és vele a lap a célravezető nemi szereposztást. (27) Az igazi nő ezzel szemben, illetve ennek megfelelően bejárónő nélkül is „patyolatistán” tartja a lakást, „maximálisan kiszolgálja” a mellette élő férfit, mert ezt tartja természetesnek (28) és nem okoskodik bele a férfiak dolgába: „Eleinte részt akartam venni a beszélgetésben, de mindig felsültem. Jancsi ilyenkor magához ölelt: te csak maradj az én butuska feleségem.” (29)

Összefoglaló megállapítások

A Nők Lapja, noha évről évre új vetélytársai keletkeznek, ma is az egyik legfontosabb női magazin. Erre predestinálja múltja (hiszen 1999-ben volt ötvenéves, és ezt a hagyományt a lap szerkesztősége is fontosnak tartja) és olvasottsága. Ugyanakkor meg kell küzdenie vetélytársaival, amelyek elsősorban a fiatalabb, fizetőképesebb női csoportokat célozták meg. A Nők Lapja, miközben szeretné megtartani „komolyságát” is, láthatólag a kilencvenes évek végére behódolt a piac diktálta kommercializálódásnak. Ez megjelenik struktúrájában (a reklámok, a rövid, magazinszerű cikkek arányának rohamos növekedésével), új rovataiban (ezoterika, fitness és társai), a valóságtól elrugaszkodott álriportok számának növekedésében, abban, hogy a sztárok csillogó világa túlsúlyba került a hétköznapi emberek bemutatásához képest. Az olvasó számára mindez elsősorban egy egyértelmű fogyasztáscentrikus szemlélet közvetítését jelenti.

De fontos üzenetet hordoznak az olvasó számára a hétköznapi emberekről szóló riportok is. Ezekkel (és természetesen az egész lap közvetítette összbenomással) az olvasó akarva-akaratlan súlypontokat kap, melyek az „igazi” nő vonásaira hívják fel a figyelmet. Mindezek alapján azt a megállapítást tehetjük, hogy a Nők Lapja a kilencvenes években, mint jelentős véleményformáló médium két irányba változik.

1. Egyrészt erősíti a hagyományos *család*, valamint az *individuum* fontosságát a lapon belül, másrészt
2. arra törekszik, hogy a *munkát*, mint afféle kidobandó kommunista csökevényt, valamint a *politikumot* agyonhallgassa.

Egyébként ez a kettősség, tehát a család és az individualitás erősítése, illetve a munka és a politikum elnyomása megfigyeléseim szerint az összes női magazint jellemzi. Egyes lapok még tematikájukban is különválnak, mint mondjuk az individuális

fiataloknak címzett *Cosmopolitan* és a „rendes” családanyáknak címzett *Meglepetés*. Más lapok azonban (így a Nők Lapja is) egyszerre próbálnak egyensúlyozni a két – egyébként egymásnak eléggé ellentmondó – területen, egyszerre akarják a főleg a családjának élő nő képét és az önmagával, önmaga kiteljesítésével (de nem a munka, a közélet porondjain, hanem a szépség, a divatosság stb. területén) foglalkozó nő képét erősíteni és sugallni. Különös öszvérmegoldások is születnek ebbéli igyekezetükben. Tipikus példája az – egyébként szintén más lapokban is előforduló – *Átváltoztatjuk* rovat, amikor tisztas családanyákból csinálnak, legalább a fotózás idejéig, hódító vampot. Létezik ennek a fordítottja is, amikor egy sikeres, ismert nő (színésznő, médiasztár) arról nyilatkozik, hogy neki „mégiscsak” a család (lenne) a legfontosabb, illetve az „igazi nő” a családot, a gyereket, férje kiszolgálását tartja élete értelmének. („Csak a LÉNYEG maradt változatlan. Az IGAZI NŐ ma is lágy, függ a szeretett férfitől, állandó támaszra vár.” Vagy:

„Meglep a nyugalmad a nyüzsgés közepette. Erősnek látszol. Ez nem nőies. Ha férfi lennék, talán megijednék tőled, nem kérnék feleségül. – A válasz jóízű nevetés.

– A házasságom remekül sikerült. Otthon felengedek. Lelkesen főzőcskézek, pátyolgatom a férjemet. Jólesik a hagyományos női szerep.”(30)

Persze ha jobban belegondolunk ebbe a tendenciába, ez utóbbi esetekben nem az individualitástól akarják elemelni a nőt, hanem sokkal inkább a munkától. „Véleményem szerint akkor szűrődött el az egész, amikor öntudattól vezérelve elkezdünk dolgozni” – nyilatkozza a lap által egyébként nagyon sztárolt, (31) Vagy a lap újságírója leírja a következő mondatokat: „Nemrég két nő beszélgetett a buszon, az egyikük épp azt mesélte büszkén a másiknak, hogy elnyert egy szakmai ösztöndíjat és fél évre Amerikába utazik. A másik nevetve azt felelte, hogy ő az ilyesmihez bunta. – Csak ahhoz van eszem – tette hozzá – hogy elvitesszem magam oda a férjemmel. És tavaly már meg is tettem.” (32) Most tekintsünk el a mondatok igazságtartalmának elemzésétől. Csupán az olvasónak szóló üzenetet szeretném aláhúzni: ne dolgozz! A munka nem nőies. Tehát a lap nem az önmaguk szépségével, fittségével, csillagállásával elfoglalt divatlányokat akarja jó anyává, háziasszonnyá „átnevelni”, hanem az – önszántából vagy kényszerűen – dolgozó nőt. Hogy legalább rossz legyen a lelkiismerete!

A politika pedig – mint már az elemzésben utaltam rá – valamennyi formájában alig van jelen a Nők Lapja modellnyújtó riportjaiban és az egész lapban. Nemcsak a nagypolitika – ha kis számban is, de létező – női szereplőit hiányolom, de a helyi politikában tevékenykedő, megválasztott nőket és a civil szervezetek sok ezer önkéntesét is. Tartalomelemzésem során egy olyan kifejezés volt, aminek jelenlétét külön nagy figyelemmel kísértem a cikkemben. Ez pedig a *feminizmus* szó volt. A szó vagy szinonimái 15 esetben jelentek meg az általam elemzett 132 lapszámban. Ebből 5 negatív, 10 pozitív összetételben. Fontos megjegyezni azt is, hogy ezek az említések rendre az időszak elején jelentek meg, a kilencvenes évek közepére, végére kikopott a téma a lapból. „A feminizmus szó hallatán nálunk komoly ellenérzések támadnak majd’ minden nőben és férfiban. Bevallom, magam is hetekig halogattam a cikk megírását. És akkor még nem beszéltem az ismerősökről, akik a téma említésekor ijedtem kérdezték: »csak nem vagy feminista?« Nem vagyok” – írja a lap újságírója, mintegy megadva az olvasó számára az alaphangot a kérdéssel kapcsolat-

ban. (33) Hasonlóan reagál a színésznő a körkérdésre: „Emancipált nőnek/férfinak tartja magát? – Nem vagyok és nem is vágyom rá.” (34)

Ha a nemek közötti egyenlőtlenségekkel való foglalkozást, a nők érdekeiért való kiállást ilyen ellenszenv (vagy az évek többségében agyonhallgatás) kíséri, nem csoda, hogy a politizáló nő képe semmiképpen sem fér a sémába. Ezt pedig nem ellensúlyozza a néhány feminizmusát vállaló nő megszólaltatása sem. „Feministának tartom magam, s egyáltalán nem érdekel, hogy erre sokan elhúzzák a szájukat, mert sehogy sem tudom elfogadni a nemek közötti diszkriminációt.” (35) Úgy vélem tehát, hogy a Nők Lapja elrugaszkodása a hetvenes és nyolcvanas évek szocreál stílusából és tematikájából feltétlenül sikeres volt, csak éppen a jelenlegi eredmény egy másfajta torzítás, egyoldalúság lett.

I. Melléklet

A Nők Lapja cikkeinek szerkezete – elemzési besorolás

1. AKTUÁLIS információk

- 1.1. Reklám
- 1.2. Rövid, színes hír
- 1.3. Címlap
- 1.4. Tartalomjegyzék, előzetes, önreklám

2. SZOLGÁLTATÁS jellegű cikkek

- 2.1. Apróhirdetés, műsorismertetés
- 2.2. Gyerekrovat
- 2.3. Háztartás, receptek
- 2.4. Horoszkóp, ezoterika stb.
- 2.5. Tanácsadás (kertészeti, jogi, gyereknevelési stb.)
- 2.6. Divat
- 2.7. Szépség, fitness, biokultúra
- 2.8. Levelezés
- 2.9. Rejtvény
- 2.10. Vita

3. OKOSÍTÁS jellegű cikkek

- 3.1. Kultúra (irodalmi szemelvény, ajánló, kritika stb.)
- 3.2. Ismeretterjesztés (történelmi, orvosi, politikai, pszichológiai stb.)
- 3.3. Utazás, más kultúrák

4. RIPOORT jellegű cikkek

- 4.1. Vezércikk, szerkesztőségi cikk
- 4.2. Riport
- 4.3. Álriport
- 4.4. Tézislátásmasztó riport

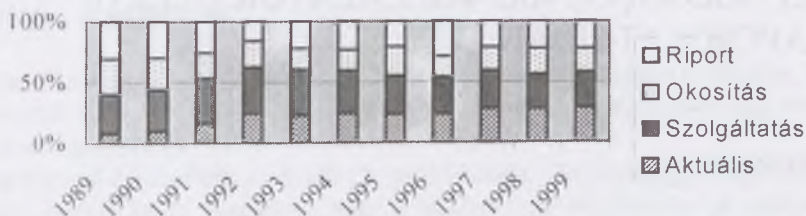
II. Melléklet

Az idézett cikkek listája

- 1. Így válunk mi (1997/14.)
- 2. Érzelmek iskolája: A szörny ma is zöld szemű – féltékenység (1992/11.)
- 3. Hétköznapi háromszög (1993/11.)
- 4. Apátlan lányok (1993/17.)
- 5. Szeretni bolondulásig? (1993/34 és 1995/38.)
- 6. Ki a pénzügyminiszter a családban? (1994/42.)
- 7. Igaz történetek a hazugságról (1995/12.)
- 8. Anyóstörténetek (1997/52.)
- 9. Önnek mi a »kedvenc« babonája? (1993/8.)
- 10. Ön mit gyűjt? (1993/3.)
- 11. Mit gondol a hűségéről? (1993/17.)
- 12. Mi az ami felbosszantja? (1993/25.)
- 13. Az olvasás csodája (1999/36.)
- 14. Miért akar(t) férjhez menni? (1996/20.)
- 15. Csendes forradalom (1989/4.)
- 16. Arcképek egy másik Magyarországról – Kétműszakosok (1989/5.)
- 17. Önkéntes béketeremtők (1996/2.)
- 18. Család vagy karrier? (1998/28.)
- 19. Már megint eldöntik helyettünk, hogy a nőknek mi a jó? (1990/21.)
- 20. Elröppenő fehér kötények (1991/9.)
- 21. Mégis élünk (1990/4.)
- 22. Ők, én és a betegség (1996/8.)
- 23. Isten megteremtette a /képviselő/nőt (1992/2.)
- 24. Magyar sors Kerepestarcán (1990/5.)
- 25. Kulisszatitkok (1991/6.)
- 26. Hogy neve legyen a gyerekek (1998/17.)
- 27. Megszépít a boldogság (1999/18.)
- 28. Házasodjon velünk (1993/34.)
- 29. Sorsok (1992/2.)
- 30. Sikeres nők. Vállalkozás kisbabával (1991/32.)
- 31. Hová tűntek a férfiak? (1995/3.)
- 32. Nem szeretem az okos nőket (1999/14.)
- 33. A feminizmus a férfiaknak is kedvez (1989/45.)
- 34. Emancipált nőnek/férfinak tartja magát? (1999/23.)
- 35. Sikeres asszonyok (1990/42.)

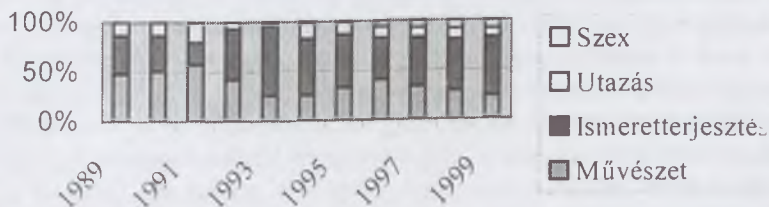
1. ábra

A Nők Lapja szerkezete

2. ábra

Az okosító cikkek belső megoszlása

3. ábra

A Nők Lapja riportjaiban kódolt nők megoszlása

